

valjevskim rekama do Divčibara

Gradac je omiljeno izletište Valjevaca, a Crna reka mala tajna dobrih poznavalaca prirodnih lepota ovog kraja. Vodimo vas lepšim putem do Divčibara, kroz kanjone ove dve reke...

Kraći predah
uz reku

Da bi se stiglo do vajata treba preći preko debla - ili kroz reku

Voda se preliva preko tamnih stena

Letnje vrućine su pravi trenutak da siđete na reke, a ako ste se svojih obala već zasitili, evo odličnog načina da svoj terenac uposlite kako biste posetili dve možda najlepše reke valjevskog kraja – Gradac i Crnu reku, a nakon toga produžili u prijatnu svežinu divčbarskih borova.

Kanjon reke Gradac predstavlja zaštićeno područje, o kojem brigu vode mladi istraživači iz Valjeva. Sam Gradac nije dozvoljeno gaziti terenskim vozilima, ali se na nekoliko mesta može sići do njegovih obala. Kroz ovaj veoma lep kanjon zarastao u gusto zelenilo celom dužinom vodi pešačka staza, koja bezbroj puta prelazi s jedne obale na drugu. Rešite li da protegnete noge više nego što smo ovim vodičem predviđeli, obezbedite obuću za vodu (najbolje gume-ne sandale za plažu) i uživajte istražujući Gradac!

Crna reka je prelep mali kanjon koji se sa divčbarskih visova spušta ka spoju s Bukovskom rekom i zajedno sa njom se spaša sa rekom Zabavom, tvoreći Suvaju koja nizvodno od Gradačkih vrela postaje Gradac. Okružena gustom mešovitom šumom, Crna reka je svoje ime dobila po tamnim stenama, koje se za vrelij letnjih dana toliko zagreju da je i temperatura vode u ovoj planinskoj reci veoma prijatna za kupanje. Njeni brzaci, vodopadi i prelepo, potpuno divlje okruženje u kojem je zelenilo istačkano crvenkastim tepisima šumskih jagoda, tvore ambijent koji će prave ljubitelje prirode zadržati u svojim skutima i duže od jednog dana.

Dakle, iako je ukupna dužina ove trase tek nešto oko 40 km, na njoj ima puno mesta na kojima vredi zastati i provesti neko vreme. Ako ste ljubitelj kampovanja, bićete u dilemi gde da razapnete šator – na obali Gradača ili Crne reke – i da ostanete mnogo duže.

Potpuno opušteno ili sa primešama adrenalina - izbor je vaš

Ovu trasu smo osmislili tako da može da je savlada svaki SUV. Čak bi, uz malo opreza na neravnijim delovima pri usponu uz reku Kozlicu na Divčbare, bilo moguće prevesti je i putničkim automobilom. Da bi bila lakša za navigaciju, podelili smo je u četiri etape – tri regularne i jednu koju smo nazvali „Gradachard“, koja je rezervisana samo za vlasnike sposobnijih terenaca sa izvesnim „of road“ iskustvom, ko-

ji se neće uzrujati ako ih mestično zakači poneki žbun pored puta. Ali, čak ni njima ne preporučujemo ovu trasu ukoliko je prethodnih dana padala kiša, jer kombinacija štrčćeg kamenja i bočnog nagiba umeđu bude veoma neprijatna kada je blato sklisko, a u ovim predelima sastav tla ne ide u prilog dobroj trakciji.

Za onu većinu koja će svoj SUV doživeti, pre svega, kao sredstvo koje će ih bez muke dovesti na neka veoma lepa mesta, spremili smo trasu na kojoj se dobri makadamski putevi kombinuju sa asfaltnom podlogom u odnosu 1:1. Predeo oko reke Gradac je prilično naseljen, tako da treba obratiti pažnju da se ne zagubite u lavigintu sporednih puteljaka, ali i to se odnosi pre svega na one koji se opredele da drugu polovicu „etape 1“ zame ne „hard“ stazom.

Polazimo iz centra Valjeva, sa raskrsnice sa putokazima za Ćelije i Lelić, neposredno nakon što se pređe most preko Kolubare na putu ka Debelom brdu. Na toj raskrsnici resetujte brojač, a zatim obratite pažnju da ne promašite prva dva desna skretanja u samom gradu – posle će navigacija postati mnogo jednostavnija.

Sa ovog puta, koji dosta brzo dobiće visinu, nakon 4,75 km odvaja se asfaltni put koji se spušta do manastira Ćelije; krenite njime i parkirajte na manastirskom parkingu. Takođe, možete da se spustite i makadamskim putem do same reke i da parkirati preko puta etno-vajata na Gradaču (tih nekoliko stotina metara puta nije uračunato u kilometražu našeg radara). Sam etno-vajat je lepo mesto, gde možete po povoljnjo ceni da pojedete svežu pastrmku ili domaći kozji sir, a vaši mališani mogu da se pojgraju sa magarićima i kozama. Vikendom je ovde uvek živo, a lepim pešačkim stazama može de se ide kako uz, tako i niz Gradač. Nekoliko kilometara šetnje deli vas od objekta mlađih istraživača nadomak Gradačkih vrela: ovde, skriveni u gustoj šumi postoje temelji crkve iz 3. veka. Do ove tačke, oni koji budu imali odgovarajuća vozila i dovoljno odvražnosti da se opredele za „hard“ stazu, stići će kasnije i na četiri točka.

Nastavljamo put vraćajući se od manastira Ćelije ka glavnom asfaltu uzbrdo i na mestu gde smo se od njega prethodno odvojili, produžavamo u smeru u kojem smo se do tog trenutka kretali. Pedesetak metara nakon

što „isuri“ deseti kilometar na vašem brojaču, jeste trenutak za odluku – levo makadamom vodi „hard“ staza, dok se regularni radar „etape 1“ produžava dalje asfaltom.

Već smo opisali izazove koji čekaju one koji se opredelje za ovu malu adrenalin-sku avanturu: blato, rastinje, neravan put, kamenjar, jaki nagibi, sve su to standardni sastojci ozbiljne „of road“ vožnje koji će vas ovde sačekati. Ali i šansa da se terenecem spustite na obale Gradača na mestu koje je manje posećeno od etno-vajata i eventualno pogodno i za kampovanje (a svakako jako lepo za kupanje).

U selu Leskovice, malo iza Lelića, završava se kako „etapa 1“, tako i „hard“ staza. Vreme je da resetujete brojač i da krenete na „etapu 2“. Ova etapa je prilično jednostavna za navigaciju – treba se samo držati glavnog makadamskog puta, koji se lagano spušta kroz šumu ka obalama Suvaje, prelazeći na kraju preko betonskog mosta, zatim kroz tunel ispod pruge i izlazeći na magistralu Valjevo – Kosjerić. Pre mo-

će vas dovesti na Crnu reku, čija vas lepota lako može nавести i da zaboravite na nameđu da produžite dalje do Divčibara. U svakom slučaju, Crna reka je mesto barem za piknik, ako ne i za duži boravak (nema turističke infrastrukture, što će se ljubiteljima prave divljine verovatno dopasti).

Kada ste zadovoljili svoju radoznalost na Crnoj reci, vraćate se 1,4 km do asfalta, a onda njime još 1,1 km do desnog skretanja na makadam koji ubrzo prelazi reku, a gde se nalazi kraj druge etape. Resetujte brojač i pređite na „etapu 3“. Ova podela je izvršena za one koji možda žele na Divčibare direktno, bez posete Crnoj reci, i u tom slučaju drugu etapu završavate već posle 9,2 km, prelazeći odmah na „etapu 3“.

Put uz reku Kozlicu vodi lepotom dolinom u kojoj ćete uvek naići na stada koza i ovaca koja se napasaju na zelenim livadama pored reke. Put ravnomerno penje i vrlo je solidan, mada treba обратiti pažnju na mestimične plićce jarke koji su prokopani po prečno radi drenaže vode. Ovaj put izlazi na greben Pejar, sa kojeg se na više mesta pružaju lepi pogledi ka kanjonu Crne reke i dalje ka Povlenu na zapadu. Kroz idiličan ambijent pretežno borovih šuma, vozite sve do glavnog asfaltnog puta kojim se iz pravca Mionice stiže na Divčibare, gde možete da se opredelite da li ćete se odmah spustiti sa planine ako krenećete levo, ili ćete otići desno, kako biste posetili neki od restorana u turističkom centru Divčibare i eventualno obezbedili komforno prenoćište, pre nego što odlučite u kojem smeru ćete sutra nastaviti svoju 4x4 avanturu.

Oprezno pri izlasku na magistralu – treba skrenuti oštro desno, što verovatno nećete uspeti a da pri tom ne pređete u suprotnu traku. Magistralom vozite do Podbukova, prođete pored kamenoloma, i na mestu gde asfalt zavija oštro desno i počinje da se penje, vi produžavate pravo po makadamskom putu. Kilometar i po dalje nadîte zgodno mesto da parkirate, a onda krenite još malo napred i pre nego što makadam kojim se krećete pregazi Bukovsku reku, skrenite na putevljak koji ide levo nizbrdo. On

Etno-vajat na Gradacu

sta ćete naići na jednu dobro očuvanu vodenicu, i to je priлиka da još jednom siđete na reku. Ovo mesto nam se, takođe, čini pogodnim za kampovanje.

Crna reka i Divčibare

Oprezno pri izlasku na magistralu – treba skrenuti oštro desno, što verovatno nećete uspeti a da pri tom ne pređete u suprotnu traku. Magistralom vozite do Podbukova, prođete pored kamenoloma, i na mestu gde asfalt zavija oštro desno i počinje da se penje, vi produžavate pravo po makadamskom putu. Kilometar i po dalje nadîte zgodno mesto da parkirate, a onda krenite još malo napred i pre nego što makadam kojim se krećete pregazi Bukovsku reku, skrenite na putevljak koji ide levo nizbrdo. On

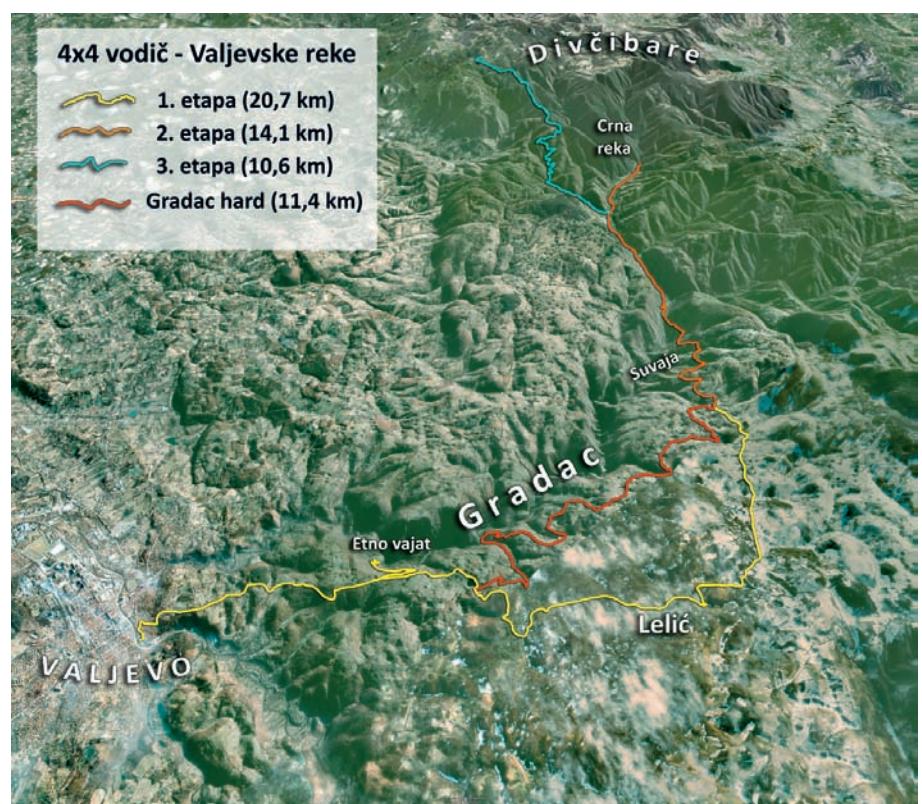

Oko vajata je uvek živo

4x4 vodič - Valjevske reke

- 1. etapa (20,7 km)
- 2. etapa (14,1 km)
- 3. etapa (10,6 km)
- Gradac hard (11,4 km)

A. Veljković
Fotografije: A. V.

U vremim letnjim danima prija osveženje

Vodena masaža na početku kanjona Crne reke

Pored vajata možete da se pojgrate sa domaćim životinjama

MANEVAR	Prethodna tačka/ukupno	Etapa 1 (Valjevo - Leskovice, 20,7 km)
		Opis manevra
Start	0,0 / 0,0 km	Početak merenja - odvajanje puta za Čelije levo posle mosta preko Kolubare.
Desno	0,12 / 0,12 km	Skretanje desno.
Desno	0,18 / 0,3 km	Ponovo skrećete desno (dalje sve vreme pratite glavni put).
Levo	4,45 / 4,75 km	Skretanje levo naniže ka manastiru Čelije.
Desno	1,6 / 6,35 km	Na oštro krivini desno.
Polukrug	0,15 / 6,5 km	Parking kod manastira Čelije. Ostavljate kola za posetu etno-vajatu.
Levo	0,15 / 6,65 km	Na oštro krivini levo.
Oštro levo	1,6 / 8,25 km	Skrećete oštro levo na glavni put, nastavljajući prema Leliću (ostajete na asfaltu do daljnog).
Pravo	1,8 / 10,05 km	„Gradac hard“ krak se odvaja na makadam levo, vi produžavate asfaltom.
Levo	7,0 / 17,05 km	Skretanje na asfaltno odvajanje levo.
Pravo	1,7 / 18,75 km	Na raskrsnici produžavate pravo.
Poludesno	0,5 / 19,25 km	Glavni put produžava pravo, vi držite desno.
Polulevo	1,2 / 20,45 km	Držite levo na raskrsnici.
Cilj	0,25 / 20,7 km	Raskrsnica, kraj prve etape.

MANEVAR	Prethodna tačka/ukupno	Gradac hard (spuštanje na Gradac, 11,4 km)
		Opis manevra
Start (levo)	0,0 / 0,0 km	Skrećete se asfalta levo na makadam na 10,05 km „etape 1“. Resetujete brojač.
Oštro levo	1,25 / 1,25 km	Skrećete oštro levo, kamenitim putem koji se spušta naniže.
Desno	1,35 / 2,6 km	Stigli ste do reke, produžavate zemljanim putem desno, pored kućica.
Desno	0,2 / 2,8 km	Vraćate se ka Leliću, hvatate strm kameniti put desno (odvajate se od reke).
Levo	1,4 / 4,2 km	Na raskrsnici držite levi put.
Levo	0,35 / 4,55 km	Ponovo skrećete levo na raskrsnici.
Desno	0,35 / 4,9 km	Držite desni put (mada se ova dva puta kasnije ponovo spajaju).
Polulevo	0,5 / 5,4 km	Držite levo.
Poludesno	0,2 / 5,6 km	Na raskrsnici držite desno (levi put se spušta na izvor Gradaca).
Levo	0,6 / 6,2 km	Desno put ide za Lelić, vi skrećete levo.
Pravo	0,1 / 6,3 km	Put se račva desno, vi produžavate pravo.
Pravo	0,4 / 6,7 km	Na raskrsnici produžavate pravo.
Polulevo	0,1 / 6,8 km	Na raskrsnici držite levo.
Polulevo	0,45 / 7,25 km	Put se odvaja desno, vi držite polulevo.
Oštro levo	0,85 / 8,1 km	Put skreće oštro levo.
Desno	0,4 / 8,5 km	Na raskrsnici birate desni put.
Desno	0,35 / 8,85 km	Priklučujete se na put desno.
Pravo	0,05 / 8,9 km	Na raskrsnici produžavate pravo.
Oštro levo	0,9 / 9,8 km	Na raskrsnici skrećete oštro levo.
Pravo	0,6 / 10,4 km	Na raskrsnici produžavate glavnim putem pravo.
Pravo	0,5 / 10,9 km	Priklučujete se na put koji stiže sleva, produžavate pravo.
Cilj	0,5 / 11,4 km	Raskrsnica, spoj sa „etapom 1“ i početak „etape 2“.

MANEVAR	Prethodna tačka/ukupno	Etapa 2 (Leskovice - Crna reka - skretanje za Divčibare, 14,2 km)
		Opis manevra
Start	0,0 / 0,0 km	Ako ste vozili „etapu 1“, skrećete oštro desno, ako ste pratili „Gradac hard“, držite levo.
Levo	0,05 / 0,05 km	Skrećete levo.
Levo	0,30 / 0,35 km	Levo (u nastavku samo pratite glavni put i nigde se ne odvajate).
Pravo	4,65 / 5,0 km	Prelazite betonski most i pratite asfalt do magistrale.
Oštro desno	0,3 / 5,3 km	Skrećete oštro desno, priključujući se na magistralu - oprez!
Pravo	5,0 / 10,3 km	Magistrala pravi serpentin udesno, vi produžavate makadamskim putem pravo.
Polukrug	1,4 / 11,7 km	Otprilike do ovde se može kolima ka Crnoj reci. Parkirajte, a zatim krenite pešice prema gazu Bukovske reke, ali pre njega uhvatite puteljak ka Crnoj reci levo.
Pravo	1,4 / 13,1 km	Ponovo se uključujete na magistralu i vraćate u smeru iz kojeg ste došli.
Cilj	1,1 / 14,2 km	Kraj druge etape. Treća etapa (uspon na Divčibare) počinje skretanjem na makadamski put desno.

MANEVAR	Prethodna tačka/ukupno	Etapa 3 (uspon dolinom Kozlice i uz Pejar na Divčibare, 10,6 km)
		Opis manevra
Start	0,0 / 0,0 km	Skrećete na makadamski put, prelazite preko mostića i produžavate levo.
Polulevo	0,1 / 0,1 km	Put se odvaja strmo uzbrdo desno, vi držite levo.
Oštro desno	4,4 / 4,5 km	Na račvanju puteva vi birate desni put.
Pravo	1,5 / 6,0 km	Ostajete na glavnom putu, produžavajući pravo.
Desno	4,4 / 10,4 km	Priklučujete se na put koji stiže sleva.
Cilj	0,2 / 10,6 km	Stigli ste do asfalta. Desno idete za turističko naselje Divčibare, levo za Mionicu.